

vraja-rīti-cintāmaṇiḥ

prathamah sargaḥ

yal loka-rīti-śruti-pīti-mātrāḥ
lokottarātmānubhave pramodam |
muktvaiva muktāḥ spṛhayanti yasyai
tām kṛṣṇa-līlā-vraja-bhūmim īde ||1||

śrī-kṛṣṇa-caitanya-rasa-svarūpam
advaitam ānandam ihādi-nityam |
lokair amṛśyaṁ vraja-loka-vaśyaṁ
bhajāmy avaśyaṁ śucito'py avaśyaṁ ||2||

kāvyaṁ kaveḥ kāvyatayā prasiddham
kāvyasya kāvyam ca yato'pi kāvyam |
tad eva kāvyam mama kāvyā-kāvyaṁ
vrajaika-kāvyaṁ param astu kāvyam ||3||

caitanya-rūpodita-rītim ekām
ekāntam abhyastum ahaṁ samīhe |
tat tat tadīyānugatokta-bhāvo
bhāvocito dhyeya ito na kāvyam ||4||

vaikuṅṭha-kotyāś cita āsate'lam
brahmāṇḍa-kotyō'pi cito'cito'pi |
sarvatra vṛndāvanam etad eva
yathā sa kṛṣṇaḥ pulināśanādaḥ ||5||

idaṁ ghanībhūta-cid-eka-rūpam
vṛndāvanam yatra vasanti sarve |
śrī-kṛṣṇa-līlā-parivāra-rūpā
yathaiva kṛṣṇaḥ sa tathaiva te'pi ||6||

sarve ghanībhūta-cid-eka-rūpās
tathāpy aho prākṛtavat pratītāḥ |
parasparam ceṣṭitam apy amiṣām
vrajaika-līleti camatkaroti ||7||

yā pañcamāvasthiti-gāmi samvit
tad-vṛtti-rūpās tad-ananya-vṛtṭyā |
jānanti kṛṣṇam nijam eva bandhum

taṁ prākṛtam anya-janā na citram ||8||

sarvottamānām api sarvataḥ syāt
sva-nyūna-bhāvaḥ prabhu-bhakti-śaktyā |
pratyakṣam ikṣe vraja-loka etaṁ
taṁ prākṛtam anyatame cid-arcye ||9||

tenaiva tasyaiva vaśas tathaiva
tatraiva nityaṁ vilasaty alaṁ saḥ |
ātyantikair eva rahasya-rasyai
mādhurya-pūrain amita-prakāśyai ||10||

ato'tra yā prākṛta-lokavat-tal-
lilā paraiśvarya-viśeṣa-varṣā |
saivātirasyā cid-acit-praśasyā
mādhurya-sasyā mahatām upāsyā ||11||

vṛndāvanaṁ gokula-dhāma-goṣṭhaṁ
vrajaṁ ca nāmāni śubhāni yasya |
tadīya-lokiyam acintya-kṛtyaṁ
vāñchāmi kiñcid dayayaiva teṣāṁ ||12||

tac cātyacintyaṁ cid-ananya-sāraṁ
cid-anya-bhāsaṁ ca tad ekam eva |
avāntarāneka-vibhedam ekam
grāmā aranyaṁni gavāṁ nivāsāḥ ||13||

sarvasya kaścit prakāṣaḥ prakāśaḥ
sadā bhṛṣaṁ prākṛtavaj janādyaiḥ |
yaḥ prākṛtair eva yuto'pi lilā
prakāṣya-kāle pṛthu-varṇyavat syāt ||14||

tat-tac-chirobhūtam apāra-śobhaṁ
nandīśvaraṁ sādhu-gaṇā vadanti |
nandīśvaraṁ taṁ ca yadīya-rūpaṁ
śrī-nanda-rājālaye rājamānam ||15||

yadīya-pūrvottara-dakṣiṇeṣu
vasanti lokā hṛta-sarva-śokāḥ |
sānau puraḥ śrī-yuta-nanda-rāja-
purī purāṇām ataḥ purāṇā ||16||

prācīra-rājīra-citām asārair
gṛhāny alaṁ mārahatāni yasyāḥ |
stambhāḥ pravālaiḥ paṭalāni hemnā

yeṣām vṛtṭiḥ sā sphaṭikair vibhāti ||17||

vaidurya-jātā vaḍabhī-samūhā
mahā-maho-nīla-maṇindra-jāṭṭāḥ |
mahā-pratīhāra-varo'pi yasyāḥ
tat kauravindo vilasaty alam sā ||18||

mukhya-prakoṣṭhe caturālaye'syā
bhāṇḍāra-gehaṁ varuṇasya diśyam |
śrī-kṛṣṇa-vāsaḥ śubha-dakṣiṇasthaḥ
śrī-rāma-dhāmottara-diśy udeti ||19||

prācyām grhaṁ tādr̥śam eva yatra
prācyāmśa yasyānyatara-prakoṣṭhe |
sva-putra-bhadrāya nijeṣṭa-devaṁ
nārāyaṇaṁ sevata eva nandaḥ ||20||

kośalayasyānvita-dakṣiṇāmśe
kṛṣṇasya dhāmnaḥ śubha-pāścime'sti |
yā pāka-śālā dvaya-madhya eva
viśrāma-dhāmānuru rādhikāyāḥ ||21||

kṛṣṇasya dhāmno'nvita-dakṣiṇāmśe
pākālayasyāpi virājamānaḥ |
ārāma āste sarasī ca yatra
raho manojñaṁ bahu-geha-vedih ||22||

yat pārśvayoḥ santi purāṇi-goduhām
bhūrīṇi cārūṇi samāny alam tayā |
pāścāt tu nandīśvara eva rājate
nandīśvaro'yaṁ satataṁ sa vandate ||23||

teṣām api prānta-gatātyagamyā
prācīra-rāji-maṇi-jātajātā |
ratnālaye ratnaja-dehalike
muktādi-ratnāvali toraṇālī ||24||

yān iḥṣamānā nigadanti bhūyo
vimāna-vāsān iti martya-lokāḥ |
vaikuṇṭha-vāsān iti nāka-nāthāḥ
vaikuṇṭhagās te rasa-sāra-sāram ||25||

poraḥ pratīhāra-varasya yasyāḥ
samantataḥ pārśva-yugasya rasyāḥ |
purohitānām ca purohitānām

tataḥ pareṣām ca tataḥ pareṣām ||26||

tataḥ pareṣām ca puraḥ kramaṇa
śreṇī mukhānām parītaḥ parītāḥ |
tataś ca vīthī krama-pañya-vīthi
vīthī ca madhye parato hi vīthī ||27||

prānteṣu yasyā nagarasya rasyāḥ
śṛṅgātakākhyān abhito'bhitas tāḥ |
śreṇī kṛtāḥ sūtra-nipāta-pātā
iva pratītā bahu pañya-vīthyāḥ ||28||

nānā-maṇīnām ghaṭītā ghaṭāni
lasat-patākā vara-mauktikānām |
prālamba-kāntās taruvad vasante
pravāla-vāra-praghaṇāḥ vipañyāḥ ||29||

kācid vasanta-śriya eva yadvan
nānā-prasūnair atisaurabhās tāḥ |
kaścīn mahā-śaila-varā ivālam
nānā-vidha-dravya-sugandhi-gandhāḥ ||30||

kāścīn maṇīnām khanayo yathā vā
nānā-maṇi-dyotita-dīpyamānāḥ |
kāścīd vilāsi pravārā ivānyāḥ
kastūrikā-kuṅkuma-mukha-gandhāḥ ||31||

ānanda-vṛndāvana-rīti-leśām
veśām vidhātum vacasām kavīnām |
vīṇām iva sprṣṭum ayogyatānām
tān āmśavat kimcana sūcayāni ||32||

sve sve sarasy eva hi yatra matsara
iti prayogaḥ kriyate kvacij janaiḥ |
strī-mekhalādaḥ khala ity udīryate
yat komalādaḥ mala-śabda ucyate ||33||

pradoṣa-doṣākara-roṣa-moṣa-
doṣādi-śabda-śrutir asti yatra |
sāyam śāsānka-praṇayākhyā-keli-
niśādi keṣv eva kadācid eva ||34||

chatrādi-daṇḍe śubha-cāmarādi-
daṇḍe ca daṇḍe śrutir asti yatra |
nīvyādi-keśādika eva bandhaḥ

samādhi-yogādika ādhi-śabdaḥ ||35||

kastūrikā-kuṅkuma-candanādi-
pañkeṣu pañka-śravaṇam ca yatra |
kauṭilyam āste vara-kuṇḍalāḍau
kāṭhinyam apy asti śilādikeṣu ||36||

puṣpādi-dhulīṣu rajaḥ prayujyate
yatrāndhakāre tama ity udīryate |
dvandvaṁ ca yugme pavane ca mandatā
cāñcalyam āste hari-lokanāya ||37||

madhyādike kṣīṇaḥ pada-prayogo
yatrodakeṣv eva ca nīcagatvam |
viśāda-dainya-śrama-moha-nidrā-
lasyādayo'pi vyabhicāri-bhāve ||38||

jānanti gā eva hi kāma-dhenuḥ
sāmānya vṛkṣān iti kalpa-vṛkṣān |
cintāmaṇin yatra śilāvad eva
vrajasya kā sampadato hi vācyāḥ ||39||

yadīya-yoṣij-jana-saubhagīya-
śobhānti-śobhāt śrutayo'nvayus tāḥ |
yan-mādhurīm vikṣya ramā mumoha
vrajasya tasyāstu kim atra varṇyam ||40||

yatraiva śuddha-praṇaya-svabhāvā
premnaiva jānanti paraṁ sva-bandhūn |
lokottarā lokavad eva taṁ ca
svaṁ svaṁ ca tatrāsti na kiṁ vicitram ||41||

guṇās tu te prākṛta-dharma-śūnyā
doṣā api syū rasa eva mānyāḥ |
nanda-vraje kautukam eva sarvaṁ
kharvaṁ vidhatte triguṇo'tha garvam ||42||

smṛtītiḥāsākhyā-purāṇa-vede
santi pramāṇāni paraṁ tv ihāsyā |
traikālikopāsaka-loka-sākṣāt-
kārāt sadedṛk-sthitir eva nityā ||43||

nityaiva sarvā yadi kṛṣṇa-lilā
tathāpy anityaiva matāpi kaiścit |
adeyatāto'tirahasyatā tasya

svecchayeti pravadanti tajjñāḥ ||44||

yatraiva vātsalya-raso'sti mūrtaḥ
śārīra-dhārīva viśuddha-sattvam |
saubhāgya-sāro nija-rāja-dhānyām
śrī-nanda-nāmā vraja-rāja-rājaḥ ||45||

śrī-kṛṣṇa-pitre pitṛ-bhāva-bhāvam
jānanti sarve sva-pitṛ-svabhāvam |
śrī-nanda-rājam vraja-madhya-rājam
sad-eka-rūpaṁ ca sad-eka-rūpam ||46||

yasyāsti gehe saha dharmā-cāriṇī
cit-kalpa-vallīva śārīra-dhāriṇī |
vātsalya-sampatti-rasa-svarūpiṇī
yasyāḥ phalaṁ śrī-bhagavān svayaṁ maṇiḥ ||47||

yā śrī-yaśodā jagatī yaśodā
śrī-kṛṣṇa-vātsalya-rasaika-modā |
tam eva pāśena babandha roṣāt
tat-prema-citraṁ vavṛdhe'titoṣām ||48||

yatrāsate gopa-gaṇā aganyāḥ
kecid vrajeśasya sa piṇḍa-bandhāḥ |
sambandha-gandhā api ke'pi teṣām
snehānubandhā akhilā mukunde ||49||

sarve satām dharmā-viśeṣa-mūrtayaḥ
patnyo'pi teṣām iva bhakti-vṛttayaḥ |
putrās ca keṣāmcana kṛṣṇa-sakhyakāḥ
kanyās ca keṣāmcana kṛṣṇa-kāmakāḥ ||50||

ye tat sakhā tat savayor vapuṣkaḥ
guṇaiś ca sarvair api tat-samānāḥ |
nityaṁ kumārāḥ sanakādivat te
tac-cittatāyāḥ kim aśakyatās te ||51||

kecit sakhāyo'tirahasya-mānyā
rahasya-sevāsv api ke'pi dhanyāḥ |
sakhī-samānāḥ subalajjvalādyāḥ
sadojjvalā ujjvala-dṛṣṭim ādhyāḥ ||52||

yāḥ kṛṣṇa-kāntāḥ sakalā padābja-
nakhāśu-koṭi-jita-koṭi-candrāḥ |
saubhāgya-sārātula-kīrti-pārā

vārrmi-vārāpluta-veda-vārāḥ ||53||

yābhiḥ svayaṁ prāpta-vara-prasāda-
leśasya योग्या na babhūva lakṣmīḥ |
nāyaṁ śriyo'ṅga iti yan niruktaṁ
śrīmac-chukenāpi mahā-purāṇe ||54||

yāsāṁ na kāpi prabhunāpi śeke
tyaktuṁ vilāsāya kanīyasī yā |
yāvatya eva vraja-yoṣitas tās
tāvantaṁ ātmānam ataḥ sa cakre ||55||

yāsāṁ guṇair eva grhīta-cetā
yābhiḥ sa reme bhagavān svayaṁ yaḥ |
tathaiva tasyaiva guṇais tam ātmā
rāmā bhajante pramadānucittāḥ ||56||

tāsāṁ śiraḥ sad-guṇa-ratna-mālikā
premāndhayārāma-suvarṇa-ketakī |
mādhurya-dhārā-dhara-vidyud-udyatā
vidyotate śrī-vṛṣabhānu-nandinī ||57||

ānanda-candrodita-kaumudī yā
śrī-mohanasyāpi sumohana-śrīḥ |
saundarya-nāmno nikaṣopalasya
suvarṇa-rekhā vṛṣabhānu-kanyā ||58||

lāvaṇya-pātho-nidhi-sāra-sampat-
kalā-kalāpākara-bhūmir ekā |
guṇākhyā-ratnaugha-khaniḥ prasiddhā
śrī-rādhikā śrī-vraja-candra-kāntāḥ ||59||

gaurī sahasrād adhikāpi gaurī
śyāmā tathāpi śrutiṣu prasiddhā |
surūpiṇī yāpy asurūpiṇī ca |
sakhī kadambasya vibhāti rādhā ||60||

kecit parāṁ eva vadanti lakṣmīm
līleti kecit kila tāntrikāyām |
ānandinī śaktir iti śrutiśāḥ
śrī-rādhikābhā vraja-candra-kāntāḥ ||61||

yasyā vaśe tasya tu sarva-śaktiḥ
sarvaiva līlā sakalā guṇāś ca |
saundarya-mādhurya-vidaghatādyāḥ

sā rādhikā rājati kṛṣṇa-kāntā ||62||

yasyā lasan-mādana-bhāva-vaśyā
līlā rasāsvāda-viśeṣa-rasyāḥ |
kṛṣṇasya nityā vilasanty anantāḥ
sā rādhikā rājati kṛṣṇa-kāntā ||63||

yathaiva sarvair guṇa-rūpa-kelī
mādhurya-pūrain ati pūrṇa eva |
śrī-kṛṣṇa-candraḥ sa tathaiva rasyā
sā rādhikā rājati rādhikā sā ||64||

yasyā viśākhā lalitādayas tāḥ
sakhyāḥ priya-rūpa-guṇaiḥ samānāḥ |
mānena yasyā api yāḥ samānā
yā vīkṣya rādhā nija-śarma veda ||65||

yasyāḥ suhṛt-pakṣatayā prasiddhā
śyāmeti nāmā guṇato'pi yā sā |
yadiya-sauhārda-kṛte vidhatte
nityam prayatnam ati-mādhurībhiḥ ||66||

yābhyām yayor nāma vidhāya
nānā-śilpena kalpyāmbara-bhūṣaṇādi |
sampsṛitam yat sahasā na veda
śrī-kṛṣṇa-candro'pi kim anya-vārtā ||67||

preṃṇe priyasyāram upekṣitam
yat lokeṣu lajjādi tadaiva bhūyāḥ |
preṃṇi pragāḍhe tad-apekṣaṇam tāḥ
kurvanti citram kila kṛṣṇa-kāntāḥ ||68||

yatrāsate sāttvata-śuddha-dharmā
mūrtā ivorvī diviṣad-vareṇyāḥ |
tad-dharma-mātra-pratipādi-veda-
vaktāra eke rata-pāñcarātrāḥ ||69||

pratigrahaṃ ye vraja-rāja-dāna-
mātrasya kurvanti tad-eka-yojyāḥ |
kecit paraiśvarya-parāḥ pare ca
mādhurya-dhūryā vraja-rāja-sūnoḥ ||70||

tāmbūlikās tailika-mālikādyās
caitanya-rūpā api nāra-dharmāḥ |
te nāra-dharmā api devatānām

durlabhya-lābhā vraja-candra-bhāvāḥ ||71||

gavām grhāṇām api yatra bhittiś
catuś-catuṣkam sphaṭikākhyā-ratnaiḥ |
gopānasī mārakatī ca vaṁśyāḥ
svarṇasya koṇeṣu tathā mahāntaḥ ||72||

gopān asīnām pṛthu yac catuṣkam
tat kauṇikam yatra tu karuavindam |
mahāvaḍabhyo yata eva lagnā
nānā-maṇīnām paṭalāni yatra ||73||

yeṣām lasanty aṅgaṇa eva gāvaḥ
sarasvatī mūrtivad eva śuklāḥ |
manaḥ samānā avaśā vicitraṁ
tapasvi-saṅghā iva suvratās ca ||74||

cintāmaṇi-vyūha-samās ca kāma-
dughā nidāghā iva phulla-vatsāḥ |
sat-kāvyavat sundara-bhūri-varṇaḥ
veṇu-svanāyaiva sadorddhva-karṇaḥ ||75||

yatraiva bhūmau patitāḥ pratītāḥ
sa-jīva-garbhā iva kaumudīnām |
kailāśa-śailasya śīla-śikhaṇḍāḥ
sañcāri śilā iva samlasanti ||76||

hiṇḍīra-khaṇḍā iva dugdha-sindhora
ye granthivac chrī-hara-hāsa-jātāḥ |
viśuddha-sattvasya ca māmśa-piṇḍa-
tulyā bhramanto bhuvi bhūri-vatsāḥ ||77||

kiṁ gaṇḍa-śailāḥ sphaṭikācalasya
mahormayaḥ kiṁ tu mahā-payodheḥ |
sāyam grhā ye munivac ca jīvan-
muktā iva svaira-cirā hi ṣaṇḍāḥ ||78||

yatrāsate garva-dharā ivaite
hambād akārā gala-kambalās ca |
virakta-lokā iva puṅgavās te
mattā iva stabdha-suṣoṇa-netrāḥ ||79||

nandīśvarasya priya-dakṣiṇasthas
tat saudaraḥ sodaravac cakāsti |
yatrālayaḥ śrī-vṛṣabhānu-nāmno

nāmnoditas tasya dharādhirājaḥ ||80||

śrī-nanda-rājaḥ sa yathā tathā
sa vrajasya rājā vṛṣabhānu-tejaḥ |
purīva tasyaiva purī ca tasya
putrī ca putraś ca tayor yaśolam ||81||

nandīśvaraḥ śrī-vṛṣabhānu-śaila-
madhye tu mad-dhyeyatam asvarūpam |
saṅketa-nāmāspadam eva śaṅke
premaiva tad-dvandva-varasya mūrtam ||82||

nandīśvarasyeśvara-koṅakande
paryanta-bhūmau vidhu-hṛdya-nāmā |
tasyaiva cūḍer vasu yāvaṭākhyā
pallī-maṇinām ghaṭitā ghaṭābhiḥ ||83||

purī praṇītā vṛṣabhānu-nāmnā
nirmāya yatrollasitā sutāyai
yan-mandirasyopariḡāsṅakāntam
sā lokate tām sa nijālayordhvāt ||84||

yadā gurūṅām guruṅādareṇa
dareṇa ca vyagrataṃ purāntaḥ |
parasparaṃ tarhi vilokamānu
mānaucitāt sva-sva-puroparisthau ||85||

saṅketya yatra priyayā vilasya
prollasya rasyasya baṭasya mūle |
yāvais tad-aṅghrī racayāṃcakāra
nāmnāpi tam yāvaṭam cakāra ||86||

śrī-kṛṣṇena kṛpā-bhareṇa guruṅā caitanyaṃ rūpeṇa yā
tal-lilā-rasa-dhāma dhāma janitā rītiḥ prakāśam gatā |
tasyā leśā-viśeṣa-veśa-manane śrī-rīti-cintāmaṇau
sargo'yaṃ prathamobhavad bhuva-mude nandīśvaroddeśataḥ ||87||

iti prathamah sargah samāptaḥ |

dvitīyah sargah

evam vidhah śrī-vraja-rāji-rājo
nandīśvaro'yaṃ parito vanāni |

nānā-vidhā yeṣu lasanti vṛkṣā
vallyo nikuñjās ca vihaṅga-raṅgāḥ ||1||

yatrodgalaḍ-guggula-picchileṣu
vartmasv aṭavyāḥ pracaranti |
parasparam baddha-karā nijeśa-
yugasya lilā-samayānusārāḥ ||2||

yatrāṭavī-meṣa-mukhād udirṇam
samjirṇa-kakkola-phalaiḥ sugandhi |
diśām mukham tan-mahiṣaughā-śṛṅga-
kṣuṇṇatva-gādyaiḥ śaralādibhiś ca ||3||

yatrāṭavī-hasti-ghaṭā-vibhagna-
sac-chaklako pallavikā vibhānti |
vanīya-dhenu-gaṇa-jaggha-gandha-
tṛṇaiḥ sugandhīni diśām mukhāni ||4||

kutrāpi kośaiḥ kavalī kṛtānām
drākṣā-phalānām bahu-guccha-gucchaiḥ |
sac-chāditāni cchavim ārabhante
bhuvā-talāny āmra-phalādibhiś ca ||5||

sat-karṇa-bhūṣā maricādi-gucchāḥ
pulinda-kāntāḥ pracaranti yatra |
tāmbūla-pūlaiḥ kara-bhaṅga-sadyaḥ
karpūra-rambhā-rasa-vāsītāsyāḥ ||6||

rasāla=mālā-pataśāvalībhir
āmṛatakaiḥ śrī-phala-jambubhiś ca |
palāśa-pūgāsana-nārikelair
madhuka-punnāga-yugaiḥ śirīśaiḥ ||7||

priyā bilvārjuna-karmaraṅgaiḥ
kapittha-lodhra-priyakākhyā-yugmaiḥ |
lavalī-aśokair lakucaiḥ karīraiḥ
yūthī-yugaiś campaka-yugmakaiś ca ||8||

tamāla-mālā-nava-mālikābhir
lavaṅga-jāti-dvaya-rāya-bilvaiḥ |
kośatakī-parkaṭikā-baṭādyair
āsvattha-śālaiḥ khadiraiḥ śamībhiḥ ||9||

nānollasat-puṣpa-phalodya-cittrair
vṛkṣaiḥ samantād bahuśo vanāni |

nānā-vidhaiś cāru-latā samūhaiḥ
śārī-śukādyaiḥ paśubhiś ca bhānti ||10||

(caturbhiś ca kulakam)

sitāsitair lohita-pīta-miśraiḥ
kahlāra-padmotpala-puṣpa-jātaiḥ |
taḍāga-vāpī-sarasī-nadībhī
rājanti haṁsādi-gaṇaiś ca yāni ||11||

karpūra-dhūlī-raciteva bhūmī
kvacit kvacit kuṅkuma-bhāviteva |
kastūrikā cūrṇa-kr̥teva kācit
bhūmīva bhūmī kvacid arcya gandhā ||12||

kvacit tu bhūmī vividhaiva ratnair
nānā-vidhair mārakatī ca kāpi |
yatra sthite rādhikayāpi kṛṣṇe
vipakṣa ikṣeta jano janaikam ||13||

jāmbu-nadī rājati kāpi bhūmī
sad-indra-nīla-prakṛtiś ca kāpi |
yatra sthite rādhikayāpi kṛṣṇe
vipakṣa ikṣeta jano janaikam ||14||

sthalī kvacin mārakatī ca yatra
suvarṇa-gulma-druma-virud-ādyāḥ |
suvarṇa-bhūmau kvacid eva yatra
vṛkṣādikā mārakatā lasanti ||15||

kuṭrāpi sā paṅkaja-rāga-bhūmī
vīrud-drumādyā sphaṭika-prabhūtāḥ |
kuṭrāpi bhānti sphaṭikākhyā-bhūmī
vally-ādikāḥ paṅkaja-rāga-jātāḥ ||16||

kvacid drumā mārakatā lasanti
suvarṇa-vallī-vara-vellitā ye |
kvacit suvarṇa-druma-saṅcayā yān
veveṣṭi sā mārakatī ca vellī ||17||

kuṭrāpi vṛkṣāḥ sphaṭikā prabhūtā
sa vellitā paṅkaja-rāga-vallyā |
kvacid drumā paṅkaja-rāga-jātā
āliṅgitā sphaṭikākhyā-vallyā ||18||

yo ratna-vṛkṣaḥ puru-ratna-śākho
nānā-maṇī pallavakāś ca śākhāḥ |
te pallavā bhūri maṇi-prasūtāḥ
prasūna-saṅghā bahu-bheda-gandhāḥ ||19||

vihāra-ratnā calataḥ patadbhir
maṇi-dravais tulya-sāraiḥ prapūrṇam |
bhū-bhūruhām ratna-pṛthak-suratnair
bhātam maṇī pakṣibhir ālavālam ||20||

svayambhuvo dhūrjaṭayaś ca sarve
prādurbhave suṣṭhu jaṭā ghaṭāyām |
succhāyakāḥ sūrya-samāś ca vṛkṣā
ābāla-śobhāḥ sanakādivac ca ||21||

bījam vinā ropa-mṛte ca jātā
apālītā snigdhā vivardhitāś ca |
pakvair apakvair api pacyamānaiḥ
phalaiś ca puṣpaiś ca dalaiḥ sadāḍhyāḥ ||22||

cid-ātmakāś tāḍṛśa-śaktimantaḥ
sarve'vatārā iva tasya rasyāḥ |
lokeṣu lokair avalokaniyā
lokā ivaite vraja-bhūmi-vṛkṣāḥ ||23||

svādhīna-kāntā iva yāḥ priyeṇa
sadopagūḍhās taruṇātulena |
vicitra-patrāṅkura-śobhitāś tā
latā vilāsinya iva sphuranti ||24||

sadā samudyat-kalikāḥ sadaiva
yāḥ puṣpavatyo'pi sadā phalinyaḥ |
sarvāḥ suparvāṇa utācyutaika-
kāma-pradā yatra lasanti vallyaḥ ||25||

evam vicitrais tarubhir latābhir
āmūlam utphulla sadā supuṣpaiḥ |
kuñjāni sarvatra lasanti yatra
viśrāmyati krīḍati ca vrajenduḥ ||26||

tā yatra kuñje pika-bhr̥ṅga-gīte
dīpāyitā oṣadhayojjvalanti |
lūmaś camaryaḥ parimārjayanti
kastūrika-mṛgyāś ca sugandhayanti ||27||

catvāra evaṁ taravaś caturṣu
koṇeṣu yeṣāṁ ubhayatra pārśve |
dve dve lateyāḥ kusumādibhis tā
nākrāmya ratnālayatām prayātāḥ ||28||

stambhād ramās te vaḍabhī ca teṣāṁ
skandhākhyā-śākhā-viṭapais chadāmsi |
tad-bittayodvās ca latā vibhaṅgyā
prālamba-cūḍā kalasāni puṣpaiḥ ||29||

evaṁ-vidhaiḥ sundara-sanniveśaiḥ
kuñjāni sarvatra vane vraje'pi |
vimāna-kārīṇi vimāna-bhānāt
vaikuṅṭha-gānām api lobhitāni ||30||

vanāni kuñjāni latā-drumās ca
ye pakṣiṇo ye paśvavaś ca vānye |
kṣaṇān mukundeṣaṇa-mātrataḥ syuḥ
sarve praphullās tad-ṛte tv aphullāḥ ||31||

vrajeṣu nānā-vidha-sad-vaneṣu
nandīśvarasyeśvara-koṇa ārāt |
kheḷā-vanaṁ yatra rahasya-kheḷā-
kheḷālasābhir diviṣadbhir eṣyāḥ ||32||

yasmād asau śrī-yamunā-vrajendor
didṛkṣayānuvrajam āvrajantī |
nandīśvarānteṣu gaveṣayantī
babhrāma tatrāsaraḷā bhavantī ||33||

yatrodakādi-grahaṇa-cchalādyair
gopījanā te'bhisarantī bhūyaḥ |
gopī priyo'pi pravadanti gopī
ghaṭṭam na ghaṭṭam kurute sa kaṁ vā ||34||

śrī-krṣṇa-kelī-dyuti-vidyutānām
brahmāṇḍa-sammaṇḍana-pañḍitānām |
bhāṇḍāra-bhāṇḍam sa vibhāti yatra
bhāṇḍīra-nāmā drumā-vidrumaityaḥ ||35||

yatrākhilānām api vallavīnām
ārāma-dhāmāni mano-ramāṇi |
ramyāni kāmāni nikuñja-puñjā
muñjāṭavī mukhya-vanāni bhānti ||36||

sva-svābhilāṣeṇa gatās ca yatrā-
lapanti nṛtyanti milanti tena |
kāntena kāntāḥ kṛta-kely-anantā
manoratho yāti manoratham yat ||37||

vṛndā-vanānām vilasad-vanānām
vaikuṅṭha-kuṅṭhī-kara-vaibhavānām |
vṛndāvanam nāma-vanam guṇa-śrī-
vṛndāvanam tat katamac cakāsti ||38||

yasyāsty aho kajjvala-jāta-jātā
samantataḥ sā parikheva kṛṣṇā |
namaj-janān majjanato viśuddhān
karoti yā kṛṣṇa-hṛdas tathāpi ||39||

paryāpta indīvara mālikeva
sasāra hāra-pratimeva devyāḥ |
vṛndāvanasyāsita-śāṭikeva
virājate śrī-yamunā nadī sā ||40||

saptaiva sindūn api sapta lokān
saptāvṛtīḥ sāsti vibhidya saurī |
vaikuṅṭha-goloka-gatā bhramanti
vṛndāvanam sevitum ālavālam ||41||

yasyā jale dūra-gatā gate'pi
vṛndāvanasyaiva samantataḥ syāt |
āvarta-lakṣam sthiti-lobha-lakṣam
yathā dhani-dvāri sulobhi-cittam ||42||

yasyā asau śyāma-rasa-pravāhaḥ
śyāmasya tam śyāma-rasa-pravāham |
uddīpayann eva nimajjayan syāt
svasmiṁś ca tamsiṁś ca tad-ālibhis tam ||43||

yasyā pravāheṣv api jīva-jātā
muhur muhur mastaka-mūrdhayanti |
didṛkṣavaḥ śyāma-raseṣu magnā
śyāmāgamāśaṅki-dhiyeva mugdhāḥ ||44||

yasyā dvayohḥ sundara-pārśvayohḥ staḥ
sopāna-māle vara-ratna-jāle |
śobhākhyā-devyā iva danta-paṅkti
śrī-kṛṣṇa-susmāraka-śuddha-śakti ||45||

sopāna-jātau mañijau dvi-pārśve
madhye ca yasyāḥ salila-pravāhaḥ |
śrī-krṣṇa-veṇu-dhvani-pānato'mī
bhavanti sadyo viparīta-rūpāḥ ||46||

sarvāṇi tasyāḥ pulināni candra-
cūrṇāni yac-candrikayānvitāni |
śrī-rāsa-līlā-rasa-saubhagāni
nāmāni yeṣāṃ tad avekṣaṇāni ||47||

madhye'pi tasyāḥ pulināni yeṣu
kuñjāni kutrāpi lasanti teṣāṃ |
vihaṅgamā aṅgana ullasanti
govinda-sandarśana-lālasātaḥ ||48||

vṛndāvanasyaiva samantato'syāḥ
sarve'vatārā iva te'vatārāḥ |
sva-premadāḥ sva-smaraṇena kintu
sadyo vrajendro'pi cittam atra ||49||

vṛnāvanam tam paritas taṭe'syā
āmrādi-vṛndāvali-maṇḍalī yā |
pūrvāsti apūrvā-sakalāntarāntar-
nikuñja-śālā-vidhu-dṛg-rasālāḥ ||50||

drākṣādikānām kusumāvalīnām
rambhā samūhasya ca maṇḍalāni |
krameṇa madhye kanakasya bhūmī
ratnācalas tatra ca kalpa-kuñjam ||51||

kutrādi-dīrghāḥ sama-sūtra-pātā
iva kvacin maṇḍala-bandhanena |
dvitrāḥ kvacic chreṇaya eka-jātyā
kutrāpi nānā-vidha-jātibhiś ca ||52||

āmrādikānām kva ca pañcaśā yā
ūrdhveṇa śākhādibhir apy anyūnāḥ |
tā nātiriktāḥ sukha-krtrimā kim
puṣpāvalīnām api tādrśas tāḥ ||53||

tamāla-mālā api tādrśas tāḥ
kutrāpi nānā-vidha-pādapānām |
vanam dhanī-bhūtam atīva citram
vipakṣa-dṛṣṭer api duṣpraveśam ||54||

madhye nikuñjāḥ kvacid eva teṣāṁ
kutrāpi ratnottama mandirāṇi |
kutrāpi vṛndā parivāra-śālāḥ
sarvāsu dikṣv eva samullasanti ||55||

vṛndāvanāṁ laukika-vad yadīdam
tathāpi lokottara-loka-hāri |
rājño yathātyanta-vilāsinaḥ syād
ārāma-ramyatvam atiprasāri ||56||

ṣaṅṅām ṛtūnām pṛthag eva ṣaṭ cet
padāni stat sva-guṇaiḥ sa yatra |
vṛndāvanenduḥ prati vāsaram tat
sarvartum līlānubhavaṁ tanoti ||57||

tathāpi sarvartava eva nityam
vṛndāvane'smin praṇayanti sevām |
yeṣāṁ prasūnaiḥ kṛta-bhūṣaṅās tā
vṛndāvanendum praṇayanti gopyaḥ ||58||

vṛndāvanendoḥ sakala-priyāṅām
vṛndāvane'smin vilasanti kuñjāḥ |
brahmānubhūtir api mocayanti
yeṣāṁ dyutinām kalayāpi guñjāḥ ||59||

vṛndāvane'smin paśu-pakṣiṇo
ye vṛkṣā latādyā api yatra tatra |
sarve sadā sammukhayanti tasmin
vṛndāvanendor udayo'sti yasmin ||60||

ekas tu jātyāpi sa kalpa-vṛkṣaḥ
pare guṇair eva na jāti-rūpaiḥ |
tathāpi vṛndāvana-nāthavat te
līlānusāreṇa guṇodayāḥ syuḥ ||61||

vṛndāvane yadyapi kalpa-vṛkṣāḥ
sarve tathāpy eka udāra-gītaḥ |
yasyātule tatra tale tad-antas
tan mañju kuñje maṇi-mandiraṁ tat ||62||

ūrdhvordhvaṁ gehopari geham evam
tat pañca-ṣaḍāṣṭa-navāni citram |
sarvatra madhye vara-karṇikāvat
samantato'ṣṭau dalavat prakoṣṭhāḥ ||63||

pare pare'nye ca tathaiva koṣṭhāḥ
sevā-parāṇām śayanādi niṣṭhāḥ |
tan-mandirasyātula-saubhagasya syuḥ
prāṅgane'ṣṭāv api mandirāṇi ||64||

tāny aṣṭa diggāni sumadhyagaṃ tat
svakīya-śākhādibhir eva nityam |
svāṅgeṣu saṅkopayate drumo'sau
lilānukulebhya ṛte janebhyaḥ ||65||

kalpāga-kuñjam nava-mandiraṃ tat
samantatas tasya pare'ṣṭha-kuñjāḥ |
tathaiva sarve nava-mandirās te
pratyekam anye'pi tataḥ pare'nye ||66||

yat kuñja-rājam vṛta-kalpa-vṛkṣam
vṛndāvaneśā lasitālayam tat |
tataḥ sakhinām atha kiṅkarinām
samam tat stat parataḥ krameṇa ||67||

sarvatra madhye vara-mandiraṃ yad
yūtheśvarī tatra gaṇeśvarī vā |
kāntena sākaṃ yadi rājate tat
tadālayas tat-para-mandireṣu ||68||

sa kalpa-vṛkṣas tad-adho nikuñjam
tan-mandiraṇy apy aticitrakāni |
yāvan mukunda-priyayepsitāni
bhavanti tāvanti na tā vidanti ||69||

govinda-bhūmīti purāṇa-gītaṃ
yad yoga-pīṭhākhyam apīha tantre |
śrī-rādhayā śrī-vidhu-yoga-dhāma
śrī-kuñja-rājam nigadāma nāma ||70||

yad dakṣiṇe rājati rāja-kelī
dola-sthalī yāti vicitra-śilpā |
ānanda-vṛndāvana eva yasyāḥ
svarūpa-śobhātīśayena rasyā ||71||

tad-dakṣiṇe dūrata eva kimcit
śrī-svāmi-govinda-pade saro'sti |
samantato yasya nikuñja-puñjāḥ
yeṣṭillasanti bhramarāli-guñjāḥ ||72||

yad brahma-kuṇḍam śiva-koṇa-tuṇḍam
samantatas tasya ca kuñja-puñjāḥ |
yad uttare sā sad aśoka-vāṭī
dhāṭīva yā tad-dvaya-dhairya-luṅṭhe ||73||

gopīśa īśaḥ sa tad-īśa-koṇe
gopī-janānām varado'rcanīyaḥ |
śrī-kr̥ṣṇa-saṅgāya yathā sa dūtī
jano vinodena mano dhinoti ||74||

tasyeśa-koṇe tad-adūra eva
taṭe taṭinyā naṭatīva bhāti |
vaṁśī-baṭo yasya tale sa-vaṁśīm
vaṁśīdharo vādayate priyāmyaḥ ||75||

yad-uttare naidhuvanām vanām tat
tan-nāma-gītam śruti-citta-nītam |
so'ntarhito yatra parām priyām prāg
rāsonmukhībhyo ramayan priyābhyaḥ ||76||

sūryāspade nairṛta-koṇa-kande
kundotthavat kañja-nikuñja-puñje |
śrī-rādhikā-sūrya-samarcanāyair
navā javā rājati rāga-phullā ||77||

vāyavya-koṇe ca kadamba-mūle
yā bhadrakāly asti tad-arcanāyām |
sa gopa-kanyādika-cīra-cittam
caurī cakārāsti ca cīra-coraḥ ||78||

koṇe'nalasyāsti sa vighna-rājo
yam arcayanti prayatāḥ priyam tāḥ |
priya-prasaṅge'niśa-vighna-śaṅkāḥ
śaṅkā labhante'tra vinodyamena ||79||

prācyām dīśi prema-maya-prapūrṇa-
śrī-veṇu-kūpaṁ vilasaty alam yat |
śrī-veṇu-vādyaiḥ svayam āvirāsīt
śrī-veṇu-pāṇeḥ parama-priyāyai ||80||

rāsonmukhe tyakta-samasta-kāntaḥ
kāntas tadā vādayad āsu veṇum |
raho vilāsena tayā yadābhūt
tasyāḥ pipāsārtim pipāsayārtaḥ ||81||

śṛṅgāra-śāntau yad-adho nikuñje
śṛṅgārayāmāsa parām priyā saḥ |
śṛṅgāra-nāmā sa baṭo'dhunāpi
saṅgīyate tat tad ivekṣate ca ||82||

yadā sa vaṁśī-baṭagaḥ sva-vaṁśīm
vaṁśīdharo'vādayad āsu tarhi |
dhīraḥ samīro'pi babhūva yatra
sthalam ca tad dhīra-samīra-nāma ||83||

samantato yadyapi bhāti kṛṣṇa
kṛṣṇānurāgā pulināni tasyāḥ |
tathaiva sarvatra tathāpi vaṁśī
baṭo'ntimāny eva naṭanti manye ||84||

sarvatra kuñjottama-mandireṣu
vṛndādayaḥ pratyaham eva sāram |
śayyādikaṁ yā racayanti citraṁ
citraṁ sa kṛṣṇo'pi yad-īkṣaṇe syāt ||85||

tatraiva sarvāḥ prati vāsarādu
tāmbūla-sarvādyayathātatham ca |
tat sarvam ālokya rasena citraṁ
citraṁ drutaṁ tās ca tathā drutās ca ||86||

śrī-nandīśvara-mandirāntam abhito vṛndāvanendoḥ padam
śrī-vṛndāvanam eva kānana-vanam tatrollasad-rociṣā |
śrī-vṛndāvana-deśa-leśa-manane śrī-rīti-cintāmaṇau
tal-līlā-rasa-lobha-śobhanādayaḥ sargo dvitīyodayaḥ ||87||

iti dvitīyaḥ sargaḥ samāptaḥ |
||2||

--o)O(o--

tṛtīyaḥ sargaḥ

vṛndāvanēṣv īdṛśa-vaibhaveṣu
mādhurya-dhūrya-dhvajavad dhinoti |
govardhano nāma dharādhirājo
rājopacārair yuvarāja-rājam ||1||

nānā-vidhā ratna-vareṇya-vārāḥ

śilāyadīyā vilasanti yatra |
kr̥ṣṇasya simhāsana-pīṭha-
khaṭvā śayyādi-rūpā rasa-rājya-bhūpāḥ ||2||

yat kandarāḥ kuñja-vareṇya-puñjāḥ
śrī-kr̥ṣṇa keli-rasa-mandirāṇi |
pṛthak pṛthak tat parama-priyādeḥ
suabhāgya-bhāgyottama-yogyatāni ||3||

parāya puṣpair madhubhir marandaiḥ
pravāla-vāirair madhuraiḥ phalaiś ca |
nānā-vidhair yat taravo latābhiḥ
kr̥ṣṇasya sevām racayanti tābhiḥ ||4||

yad dhātavo gairika-hiṅgulādyā
manaḥ śilākhyā haritāla-mukhyāḥ |
atipriyāḥ śyāma-śarīra-śobhā
lobhāya kurvanti vidhu-priyāṇām ||5||

kastūrikās tad-dhariṇair niṣṛṣṭā
jātā svayaṁ kuṅkuma-sāra-jātāḥ |
karpūra-pūrās ca sugandhayanti
kr̥ṣṇāya kr̥ṣṇā gurubhiś ca yatra ||6||

yatrāsti sā candana-sāra-jātir
na yatra sarpaḥ sa ca ced viṣaṁ na |
viṣaṁ ca cet kvāpi na duḥkhadam
tad dhareḥ sukhaikam hari-dāsa-varye ||7||

vyāvartate vāmya-vaśān mṛgākṣyāḥ
sarpādi-vikṣādibhir eva sadyaḥ |
svayaṁ samāśleṣa-viśeṣa-lābho
hare raso'sau hari-dāsa-varye ||8||

kvacic chilā-nīla-maṇi-pravīṇāḥ
kutrāpi tā mārakataika-tānāḥ |
tāḥ padma-rāgāḥ sphaṭikās ca kāścid
govardhanādrau vidhu-keli-kalpāḥ ||9||

jāmbunada-grāva-varān nirīkṣya
kr̥ṣṇāgrajo'raṁ vṛṣabhānujādhīḥ |
dūraṁ prayāti sphaṭikocayāntāt
kr̥ṣṇāgrajo'tetyapisāpi yatra ||10||

kr̥ṣṇas tu jāmbunada-madhyam eti

muhuh sva-kāntā dyuti-biddha-buddhiḥ |
kāntādi tasyendra-maṇī śilāntam
kānta-bhramāc chrī-hari-dāsa-varye ||11||

yasyāṅga-śobhā na vilobhayanti
kambā-nikuñjeṣu darīṣu drṣṭāḥ |
kṛṣṇasya kāntā nivahasya hārā-
dibhiḥ padālaktaka-carvitādyaiḥ ||12||

yasyendra-nīlī maṇir eva kṛṣṇo
jāmbunadāny eva tadya-kāntāḥ |
tat kelayo yasya kuṭumba-bhāvā
govardhanam tam kavayantu ke vā ||13||

sa tāṇḍavam tāṇḍavinaś caranti
gāyanti bhrṅgās ca pikās ca vīkṣya |
tanvanti tālam bahu pakṣiṇo'nye
hares tu sevā hari-dāsa-varye ||14||

paryanta-bhūmiṃ parito yadiyam
kṛṣṇasya khelāvali-lālitāni |
kuṇḍāni kuñjāni padāni bhānti
sannirjharās te paritaḥ sravanti ||15||

tat pūrvato dāna-nivartanākhyam
kuṇḍam yadya-smaraṇena sadyaḥ |
śrī-rādhikā-tad-dayito'py udañcad-
romāñca-kampāñcita-sundaraḥ syāt ||16||

tato'pi pūrve para-rāsa-līlā-
valī-sthalī-sāti-valiyasī yā |
smṛtāpi tām tam natyaty akāṇḍe
svīyerase candra-sarovaram ca ||17||

govardhana-prāg-diśi dakṣiṇāmśe
saṅkarṣaṇānanda-sarovaram tat |
tat pūrvato rājati tac ca gaurī
tīrtham na gauri-patir eti yat tu ||18||

sadā tayā tasya vihāra-hetoḥ
saubhāgya-bhāgyāmṛta-bhūri-bhāraḥ |
tasyāḥ priyam yatra samasta-vidyā
patim cakārāsu nikuñja-vidyam ||19||

saṅkarṣaṇam dāna-nivartanam ca

kuṇḍa-dvayaṁ yat tad-ura-madhye |
mahānna-kūṭotsavam ātanoti
ānanda-rājo yuva-rāja-rañjī ||20||

paścāc ca tasyollasitāspadeṣu
kṛṣṇasya kelī-kavalī-kṛteṣu |
śrī-dāna-ghaṭṭe sumanī-sughatṭe
yatrobhayor āsa vaco vilāsaḥ ||21||

tad dāna-kelī-kali-vāg-vilāso
vismāpayāmāsa na kaṁ janāṁ yaḥ |
tayor api śrota-taṭīm aṭann aṭan
naṭī karoty āśu manas tanūmś ca ||22||

pucchaṁ mayūrākṛtiṁ kasya tasya
govinda-kuṇḍasya ca dakṣiṇāmśe |
gala-sthalī mānasa-jāhnavī sā
nau-khelanaṁ yatra tayoh sadā syāt ||23||

nau khelanaṁ yatra tayoh śrutinām
pathaṁ kathamcid yadi tat prayāti |
tadaiva ruddhaṁ kurute balena
balena ca tyājayituṁ na śakyam ||24||

yasyās taṭe puṇḍraka-maṇḍapāni
trailokya-śobhā-rasa-maṇḍapāni |
tayor dvayor ujjvala-bhāvitāni
bhavanti nityaṁ hṛdi bhāvitāni ||25||

jala-sthala-sthaiḥ kusumair asīmaiḥ
saran-marandaiḥ kusumākarākhyaiḥ |
padmākaro rājati kuñja-puñajair
girīndra-varyānanam eva kiṁ saḥ ||26||

gopī-svarūpāpti-para-prasūna-
praphullatāyai kusumākaro'yam |
śrī-nārado yatra babhūva gopī
snānaika-mātrād iti mohanoktiḥ ||27||

yaṁ pāṇinā pālayad īśa eva
yo pālayat tat paricāram eva |
krīḍaty ajasraṁ svayam eva yatra
sa kena varṇyo hari-dāsa-varyaḥ ||28||

śrī-rādhikā-kṛṣṇa-sarovare te

tat-prema-pūrṇe kila yasya netre |
govardhano bhāti sa-gopa-gopī
govardhano mādharma-mādhurībhyaḥ ||29||

lāvaṇya-vāṇyāmṛta-śuddha-kando
śobhā-samudrāti-śayāśayau ye |
mādhurya-cayācaya-cāru-mūle
śrī-rādhikā-kuṇḍa-mukunda-kuṇḍe ||30||

dvayos tayoḥ prema-mañī khanī ye
vilāsa-ratnāvali-valli-bīje |
rasaika-rūpe madhura-svarūpe
kiṁ tau lasanta sarasī bhavantau ||31||

yayor vilokena tayoḥ pratītiḥ
tayor iva syād anubhūti-bhūtiḥ |
sākṣād avāptiś ca tathānavadyā
sadyo bhavaty eva vadanti vidyāḥ ||32||

dvayoḥ sudurlabhyatayā yadi syāt
parasparotkaṅtṭhita-bhūri-bhāraḥ ||
dvāv eva yad dvandva-samāśrayā tau
paraspara-prāpti-rasātisiktau ||33||

rādhaiva kuṇḍam dravatām gatābhūt
kṛṣṇekṣaṇānanda-bhareṇa manye |
kṛṣṇo'pi rādhekṣaṇa-moda-bhārāt
tenaiva tan-nāma-guṇād vikuṇḍau ||34||

kāruṇya-mātrātīśayāj janeṣu
svakiye mādharma-bharānubhūtyai
tau stau dravantau sarasī bhavantau
majjanti santas tad ihollasantau ||35||

premaiva tad yugma-varasya yugmam
kuṇḍasya manye tad ihāśu dhanyāḥ |
majjanti tan-majjana-mātram eva
premnīti nāmnāpi tayor dvi-kuṇḍau ||36||

tayo raso yo madhuraḥ sa eva
varṇam dvayādyanta-viparyayeṇa |
virājate'tyanta-rahasya-bhāvān
majjanti tajjāḥ sara ity udīrya ||37||

tayor dvayor eva nikuṅja-puṅje

vilasya nānā-vidha-rasya-bhāvaiḥ |
nirīkṣitum kuṇḍa-yugam sa kuñjam
yugmam tayoh syāt tu cakora-yugmam ||38||

dvayor ati-prīti-parasparam tac
chrī-rādhikā-kuṇḍam akhaṇḍa-śobham |
samantato yasya nikuñja-puñjāḥ
sakhī-janānām bhramarāli-guñjāḥ ||39||

tad-uttare śrī-lalitā-pramodaṁ
nikuñja-padmaṁ maṇi-mātra-sadmaḥ |
īśāna-koṇe kusumaika-klptaṁ
kuñjam viśākhā-pramadaṁ prabhāti ||40||

pūrve yadiye'khila-citra-kuñjam
citrā-pramoda-dala-puṣpa-citram |
pūrṇendu-kuñje'nala-koṇa-mūle
ya indulekhā-pramadaḥ pragītaḥ ||41||

yad-dakṣiṇe prema-nikuñja-varyam
śrī-campaka-vallī-sukhadaṁ cakāsti |
yatra sthite rādhikayāpi kṛṣṇe
rādhām avīksyeva gataiva vṛddhā ||42||

yatnair ṛte nīla-nikuñja-kuñje
śrī-raṅga-devī-sukhadendra-nīle |
śrī-rādhayāsīnam aveksya kṛṣṇam
tām ślāghayitvā jaratī gatāram ||43||

śrī-tuṅgavidyā-sukhadaṁ nikuñjam
yatra paścime bhāty aruṇam tadākhyam |
śyāvam nikuñjam kila vāyu-koṇe
sukhāya yan mārakataṁ sudevyāḥ ||44||

śrī-kuṇḍa-madhye'pi jaloparistham
vicitra-saṅkhyam maṇi-mandiraṁ yat |
anaṅga-mañjary-anurāga-bhāgam
bhāgam vinā kas tad avaitu lokaḥ ||45||

śrī-kuṇḍam etan nikhilās ca kuñjā
padaṁ ca panthās ca yathā yathaiśām |
govinda-lilāmṛta eti sarvaṁ
govinda-lilāmṛta-mānya-garvam ||46||

rahasya-lilāvali-valgu-nādāḥ

pramatta-rādhākhyā yad ādi-pādāḥ |
nandīśvarād dakṣiṇa-pāścimādau
yan-madhyataḥ kām̐yavanādya-nādau ||47||

yatrākhilaiśvarya-mahārya-līlā
balī valīyasyavaleva līnā |
mādhurya-caryācaya-cāru-varyā
cāryasya pādāmbuja-saurabheṣu ||48||

śrī-rāma-līlāvali-sākṣi-laṅkā
kuṇḍam mahoddaṇḍa-rasābdhi-tuṇḍam |
yatroditā śrīla-mukunda-kelī
śrī-rādhikā-rañjana-mañju-puñjī ||49||

lukkāyanā khyāti vicitra-kelau
śrī-rādhayā mādhava-mādhurī sā |
yatroditā citra tad-āli-mālām
ālāpane citrayatīva yātau ||50||

evam-vidhāneka-rasāspadāni
kuṇḍāni kuñjāni lasanti yatra |
kṛṣṇasya kām̐yāni vanāni yatra
santīti tat kām̐yavanam vadanti ||51||

sūryasya mūrṭiḥ-sarasī ca yatra
śrī-rādhikāyās tad-arcanāyāḥ |
vadanti yac-chāntvanuvāsa samjñam
tadīkṣaṇānīva tad-īkṣaṇāni ||52||

chadiḥ śilā yatra tadāhva-śaile
kṛṣṇasya nānā-kutukāspadāni |
kṛṣṇasya kautūhala-vāspadāni
kṛṣṇasya kautūhala-vāspadāni ||53||

nandasya navyo nilayo'sti yatra
ratnākaro ratna-sarasī chalena |
līlāvaloke yutayaiva lono
lālitya-lālyam lalitādi-kuṇḍam ||54||

parasparālāpa-madam nipīya
parasparāṅgālasa-lagna-mattau |
vilokya tau lokayitum tadālyo
viccheda-gāyatra-tad-āhvayam tat ||55||

taptvā na yad bhāvam avāpa lakṣmī

lakṣmī svabhāvaṁ kutukena nītvā |
sā kāntam ālāpayad eva yatra
kiṁvā na kautūhalam asti tatra ||56||

kṣīrodadhiḥ śeṣa-viśeṣa-rūpaṁ
sa śeṣa-śāyī svayam asti sāpi |
tat pāda-saṁvāhana-bhakti-namrā
sakhī janānām kutukāya kamrā ||57||

mukhyeṣv iha dvādaśa-kānaneṣu
vṛndāvanendor akhila-priyāṅgām |
kuñjādi-nānā-kutukāspadāni
lakṣmyāpi lakṣmyā hṛdi vāspadāni ||58||

śruti-prasiddhāny upakānanāni
hareś caturviṁśatir asti tatra |
tat kokilā-kānana-nāma yatra
saṅketitaḥ kokila-nāda āsīt ||59||

sarvānandathu-mūlam ekam atulam līlāiva tasyā api
rūpaṁ tasya ca dhāma tatra paramaṁ mādhurya-mātraṁ param |
śrī-vṛndāvanam eva devata iha śrī-rīti-cintāmaṇau
tasyoddeśa-viśeṣa-leśa-kathane sargas ṛṭiyottamaḥ ||60||

iti śrīmad-viśvanātha-cakravarti-viracita-śrī-vraja-rīti-cintāmaṇiḥ samāptaḥ ||